

Udvardy Péter

joghallgató (PTE ÁJK), az ÓNSZ Civilisztika Tagozatának tagja

Az általános kartelltilalom elemzése a magyar versenyszabályozásban

I. Bevezető – Általános kartelltilalom

Az 1996. évi LVII. törvény a tisztességtelen piaci magatartás és a versenykorlátozás tilalmáról (Tpv.) 11.§ értelmében tilos a vállalkozások közötti megállapodás és összehangolt magatartás, valamint a vállalkozások egyesülési jog alapján létrejött szervezetének, köztestületének, egyesülésének és más hasonló szervezetének (a továbbiakban együtt: vállalkozások társulása) a döntése (a továbbiakban együtt: megállapodás), amely a gazdasági verseny megakadályozását, korlátozását vagy torzítását célozza, vagy ilyen hatást fejthet, illetve fejt ki. Nem minősül ilyennek a megállapodás, ha egymástól nem független vállalkozások között jön létre („versenykorlátozó megállapodások”).¹ Ez a látszólag világos és rövid tényállás azonban a gyakorlatban komoly értelmezési kérdéseket vet fel, melyeket jelen tanulmányomban kívánok elemezni.

A kartellezés alapvetően káros hatással van a társadalom gazdasági rendjére. Egyrészt a verseny korlátozásával hátráltatja az innovációt és közvetve a gazdasági növekedést, másrészt az árak emelésével, a termékek minőségének rontásával és a választék csökkentésével a fogyasztók is a kartellezés áldozataivá válhatnak. Azonban bizonyos esetekben nem érvényesül az általános kartelltilalom, például ha a kartellezéssel a fogyasztók és a gazdaság előnyösebb helyzetbe kerül, vagy ha a megállapodás csekély jelentőségű („bagatellkartell”). Emellett a kormány csoportmentességi rendeletei, vagy akár a GVH-hoz benyújtott egyedi kérelem alapján is mentesíthető egy adott megállapodás, lazítva ezzel a látszólag szigorú szabályozáson. Ilyen hiányában azonban tilos a horizontális (versenytársak között, adott piaci szinten) kartell és a vertikális (piaci rendszer különböző részein) kartell is.

II. Történeti előzmények

A kartelltilalom a legrégebbi versenykorlátozás elleni eszköz. A kartell károosságát már a Római Birodalomban felismerték a gabonaosztásokkal összefüggésben.² A gabonaosztás a

¹ Balogh Virágh, Nagy Csongor István, Pázmándi Kinga, Verebics János, Zavadnyik József: Magyar Versenyjog, HVG-ORAC Lap és Könyvkiadó Kft., Budapest 2012. 180. o.

² The law of Restrictive Practices and Monopolies, Sweet and Maxwell, 1966. 20-22. o.

társadalmi béke fenntartásának egyik jelentős eszközeként szolgált, így fontos volt, hogy a kincstár a rendelkezésre álló források milyen mennyiségű gabona beszerzéséhez voltak elegendők. Az eladók igyekeztek az árakat mesterségesen magasán tartani, azonban ennek veszélyét korán felismerték, és igyekeztek az ilyen tevékenységet megakadályozni, például a *Lex Iulia de annona* tiltotta a kereskedők áremelését, illetve az alkalmas szállítóeszközök tisztességtelen, árfelhajtó visszatartását,³ Zénó bizánci császár egyik 483-as edictuma pedig száműzetéssel és vagyonek kobzással büntette az árrögzítést.

A kartellek és monopóliumok károsságának korai felismerése ellenére a verseny hasznosságát csupán a felvilágosodás idején kezdték el felfedezni,⁴ a kereskedelmet olyan tevékenységnek látták, melyet engedni kell felszínre törni. Adam Smith *Vizsgálódás a nemzetek jólétének természetéről és okairól* című művében kifejtette, hogy ha az egyén a saját önös érdekében cselekszik, azt nem szabad korlátozni, mivel az - a láthatatlan kéz révén - a közérdeket is előmozdítja.⁵ A korszak magával hozta a szabad piacot annak korlátlan szabadságával, melynek hátrányai az ipari forradalom idején már nyíltan megmutatkoztak, gondoljunk csak a monopolkapitalista gazdaságra és a nehéz munkakörülményekre.

Az első versenyjogi szabályozás 1890-ben született az Egyesült Államokban; a Sherman Act tiltotta a versenykorlátozó megállapodásokat és a monopolizációt. Az elfogadás oka leginkább a trust-ok elleni fellépés volt, melyek közül Rockefeller Standard Oil-ja volt a legjelentősebb. A törvény a mai napig hatályban van.

Míg az Egyesült Államok alapvetően elítélte a kartelleket, addig Európában eleinte máshogy viszonyultak a hozzájuk. A két világháború közt a kartellek a gazdaság igen jelentős részét ellenőrizték, gyakran munkabéke zálogaként tekintettek rájuk, emellett pedig a szerződési szabadság és a verseny szabadsága közti magánjogi ellentét körében vizsgálták őket.⁶ Azonban már ekkor többen bírálták közgazdasági oldalról a kartelleket, sőt, a bírói gyakorlat gyakran ezeket a közérdekkel és jóerkölccsel ellentétesnek minősítette.⁷

Jelentős változás azonban csak az 1951-es Párizsi Szerződéssel következett be. Létrejött az Európai Szén- és Acélközösség, továbbá megtiltotta a versenykorlátozó megállapodásokat, az erőfölénnyel visszaélést, illetve a szén- és acélipari összefonódást engedélykötelessé tette. Jelenleg az Európai Unió működéséről szóló szerződés szintén tartalmaz versenyjogi

³ *Adolf Berger*: Encyclopedic Dictionary of Roman Law. (Transactions of the American Philosophical Society; New Series, Volume 43, Part 2, 1953) New York: American Philosophical Society, 1953. 553. o.

⁴ *Tóth András*: Versenyjog és határterületei, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest 2016. 17. o.

⁵ *Adam Smith*: *Vizsgálódás a nemzetek jólétének természetéről és okairól*. Fordította: Éber Ernő, I. kötet, Napvilág Kiadó, Budapest 2011. 488-489. o.

⁶ *Szilágyi Pál, Tóth András*: A kartellszabályozás történeti fejlődése, *Versenytükrök* 2016. Különszám, II. (XII. évfolyam), 4-13. o.

⁷ *Homoki-Nagy Mária*: Megjegyzések a kartellmagánjog történetéhez, 2016. évi II. különszám. 45. o.

szabályokat, melyeket bizonyos feltételek fennállása esetén a tagállami versenyszabályok helyett kell alkalmazni.

Magyarországon először az 1923. évi V. törvénycikknek a tisztességtelen versenyről szóló generálklauzulája tiltotta az üzleti verseny üzleti tisztességbe vagy általában jó erkölcsbe ütköző módon való folytatását. Az 1931. évi XX. törvénycikk előírta, hogy a versenykorlátozó megállapodás csak akkor érvényes, ha azt írásba foglalták, emellett, ha a kartellmegállapodásban részt vevő vállalkozások közül legalább egynek 20-nál több alkalmazottja volt, akkor azt nyilvántartás céljából a közgazdasági miniszternek be kellett jelenteni, mely szintén érvényességi kellék volt.⁸

A jelenleg hatályos szabályozást az 1996. évi LVII. törvény (Tpvt.) tartalmazza, azonban más jogszabályok is relevánsak lehetnek, például csoportmentességi kormányrendeletek, ágazati jogszabályok, vagy akár az eljárásra vonatkozóan a Ket.⁹ A szabályozás természetesen az Európai Unió jogharmonizációs törekvései miatt szintén megváltozhat, továbbá az Európai Unió Bíróságának gyakorlata is kihathat rá.

III. Versenykorlátozó megállapodás, összehangolt magatartás, döntés

Két fogalom tisztázása feltétlen szükséges: mi minősül versenyjogi értelemben megállapodásnak, továbbá mikor lesz a megállapodás versenykorlátozó, hiszen csak ezek megléte esetén minősülhet a vállalkozások tevékenysége jogsértőnek.

A versenyjogban használatos megállapodás-fogalom csak a versenyjog számára használatos kategória, nem azonos más jogterületek, különösen a polgári jog „szerződés” jogintézményével.¹⁰ A megállapodás fogalmát ebben az esetben tágan kell értelmezni, azt csak a versenyjogi szabályozás célja, sajátos értékrendje, és védendő érdek alapján lehet meghatározni, és bár kétségekívül jelen van benne a magánjogi jelleg is, azon túlterjeszkedik. A Ptk. 6:63.§ (2) alapján a polgári jogi szerződés akkor jön létre, ha a szerződő felek legalább a szerződés lényeges vagy bármely fél által lényegesnek minősített kérdésben megállapodtak. Ezzel szemben a kartelljog körében már bármely részletkérdésben történt „megállapodás” versenykorlátozást eredményezhet.¹¹ Ennek alapján a versenyjogi megállapodás fogalom tágabb, mivel nem szorítkozik a polgári jog szerinti lényeges körülményekre, hanem a vállalkozások közti minden versenytorzító, versenytorzításra alkalmas vagy azt célzó

⁸ Tóth i. m. 22. o.

⁹ http://www.gvh.hu/jogi_hatter/magyar_piacra_iranyado_szabalyozas/jogszabalyok (2017. 09.26.)

¹⁰ Darázs Lénárd: A kartellek semmissége, Complex Kiadó Jogi és Üzleti Tartalomsgyártó Kft., Budapest 2009. 39. o.

¹¹ Darázs i. m. 196. o.

akategységet felölel, függetlenül attól, hogy az hogyan illeszkedik be a polgári jogi szerződésbe.

Adott piaci magatartás esetén kartellezés megállapításához szükséges objektív feltétel a versenyellenesség:¹² a felek piaci magatartásának célja a verseny megakadályozása, korlátozása, torzítása, illetve magatartásuk ilyet fejt vagy fejthet ki. A Tptv. 11. § (1) alapján kizárólag ezen megállapodások tilosak.

Ebből kifolyólag a kartelltilalom olyan esetekben is érvényesül, ahol a megállapodás, összehangolt magatartás következtében tényleges versenytorzulás nem történt, de az ennek kiváltására alkalmas volt vagy legalábbis ez volt a felek szándéka.

Verseny megakadályozása alatt azt értjük, amikor egy adott piaci magatartás következtében nem bontakozik ki olyan verseny, mint a magatartás hiányában. Piaci verseny korlátozása esetében a már piacon jelen lévő versenyhelyzetet szűkítik, illetve szűkül a jogellenes tevékenység miatt, vagy legalábbis kiterjed erre a felek szándéka. Piaci verseny torzítása fordulat elsősorban jogharmonizációs indokok miatt került be a versenytörvénybe 1996-ban, ez a már meglévő verseny hátrányos megváltozását jelenti.

Érdekes kérdés, hogy mi történik akkor, amikor adott piacon már eleve nem volt verseny. Ebben az esetben a megállapodás résztvevői nem marasztalhatók el, feltéve persze hogy megállapodásuk nem irányult esetlegesen egy kialakuló versenyhelyzet megakadályozására.¹³

A megállapodás versenyjogi megítéléséhez és a kartell létrejöttéhez korábban elbírált ügyek kapcsán a Gazdasági Versenyhivatal az alábbi megjegyzéseket tette:¹⁴

- a kartell akkor is megvalósul, ha a megállapodás következtében nem következik be tényleges versenytorzulás, de az ennek kiváltására alkalmas;
- a megállapodás versenytorzító jellegére nincs hatással, ha a felek annak be nem tartására nem határoztak meg szankciót, vagy kizárták ennek lehetőségét;
- versenytorzító jellegét a megállapodás más jogszabály miatti érvénytelensége, esetlegesen kikényszeríthetetlen volta sem érint;
- megállapodás versenyjogi értelemben létrejöhet akkor is, ha a feleknek nem állt szándékukban polgári jogi értelemben megállapodni;
- versenytorzításra a megállapodás akkor is alkalmas, ha az nem lép hatályba vagy felek annak alapján semmilyen magatartást nem tanúsítanak;

¹² Nagy Csongor István: Kartelljogi kézikönyv, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest 2008. 342. o.

¹³ Miskolczi Bodnár Péter: A versenytörvény magyarázata, KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó Kft., Budapest 2002. 156. o.

¹⁴ Ld. Vj/224/1992.; Vj-145/2001.

- vállalkozások romboló versenytől való megóvási szándéka illegitim és versenytorzító;
- az hogy a felek akarták, kifejezetten céljuk volt, vagy pedig csak beletörődtek a megállapodás versenytorzító jellegébe a kartell létrejötte szempontjából irreleváns.

Ennek okán adott ügyben a bizonyítási teher is sajátosan alakulhat. A Hüls ügyben¹⁵ a Kúria megerősítette az ügyben első fokon eljáró bíróság azon megközelítését, hogy amennyiben a Bizottság bizonyítja egy vállalkozásról, hogy részt vett a versenyellenes célú találkozón, ahol árkezdeményezésről döntöttek, akkor a vállalkozáson van a sor, hogy bizonyítsa, nem vált részesévé ezeknek a kezdeményezéseknek, illetve hogy részvételének nem volt jogellenes célja. Ennek hiányában a részvétele a megállapodásban bizonyított. Ezt azonban nem cáfolhatja adott vállalkozás arra irányuló érvelése, hogy magatartása független volt a találkozón elfogadott megállapodástól. Leegyszerűsítve, a versenyhatóságnak elegendő csupán azt bizonyítania, hogy az eljárás alá vont vállalkozás részt vett olyan találkozón, ahol versenyellenes megállapodás jött létre.¹⁶

Nem tilos azonban az ilyen jellegű megállapodás, ha az nem független vállalkozások közt jön létre, hiszen tőlük nem várható el ugyanolyan kiélezett verseny folytatása, mint a függetlenektől. A törvényszöveg azonban elég pontatlanul fogalmaz, bár a végeredmény kétségtől mindkét értelmezés esetén ugyanaz lesz. Az egyik értelmezés alapján az ilyen vállalkozások megállapodása nem minősül kartellnek, mivel nem célja a verseny megakadályozása, torzítása, korlátozása, így nem lesz tényállásszerű sem. A másik értelmezés szerint bár az ilyen megállapodások kartellek, és hátrányosan hathatnak ki a piaci versenyre mégsem tilosak. Ennek leginkább az az oka, hogy az ilyen vállalkozások egymástól függően alakítják ki piaci magatartásukat, és nem várható el tőlük, hogy önálló piaci szereplőkként viselkedjenek.¹⁷

A Tpv. tiltja a versenykorlátozó, azt célzó, illetve ilyen hatású összehangolt magatartásokat is. Ebbe a körbe vonható minden olyan helyzet, ahol megállapítható, hogy kettő vagy több vállalkozás a piaci verseny helyett tudatosan választja a kooperációt, anélkül azonban, hogy ez elérné a megállapodás szintjét.¹⁸

Érdemes utalni azonban először a párhuzamos magatartásokra. Előfordulhat, hogy a vállalkozások bizonyos piaci körülmények esetén ugyanolyan magatartást fognak tanúsítani adott piacon egymáshoz képest, azonban ennek számos jogszerű oka is lehet, például infláció vagy az input költségek emelkedése. Másik jogszerű ok lehet továbbá az oligopolisztikus

¹⁵ C-199/92 Hüls v Commission of the European Communities, [1991], ECR II-1711.

¹⁶ Nagy i. m. 284. o.

¹⁷ Miskolczi Bodnár i. m. 159. o.

¹⁸ Nagy i. m. 318. o.

interdependencia. Ennek meghatározását a Versenytanács a Holcim Hungária Cementipari Rt., Breitenburger Auslandbeteiligungs GmbH, CeBeKa Vagyonkezelő Kft. ügyben.¹⁹

Léteznek olyan szűk, oligopol piacok (kevés szereplő, nagyfokú koncentrátság), ahol az áru, a kereslet, a kínálat és egyéb körülmények következtében nem várható a piaci szereplők között érdemi verseny (de ez nem szükségszerű, egyes oligopol piacokon így is hatékony verseny működik). Például, ha adott piacon két szereplő van, nagyjából egyenlő piaci részesedéssel, akkor nem fog bekövetkezni komoly verseny, mivel ha az egyikük árat csökkent, a másik szereplő követni fogja ezt a magatartását, így piaci részesedésüket nem növelnék, csupán a saját profitjukat csökkentenék. Továbbá az is előfordulhat, hogy az adott piacon a piacvezető vállalat árat emel, akkor a piac többi szereplője is követni fogja ezt a magatartást, azonban erre is lehet közgazdasági magyarázat (árvezető vállalat teóriája).

Az „összehangolt” kifejezés kölcsönösen tudatos, kétoldalúan kialakított cselekményeket takar. A gyakorlatban az összehangolt magatartásnak két esetben van jelentősége. Az első a valódi összehangolt magatartások köre, melynek során a piaci szereplők nemcsak egymásra tekintettel határozzák meg a piaci magatartásukat, hanem közöttük hallgatólagos megállapodás is születik jövőbeli magatartásaikra nézve. Ez adott esetben nem minősül *strictu sensu* megállapodásnak, mivel a felek hallgatásukkal, piaci magatartásukkal küldött üzenetükkel fejezik ki szándékukat.²⁰

Értelemszerűen a párhuzamos magatartás és az összehangolt magatartás között a határ nagyon vékony, hiszen egy vállalkozás számára egyáltalán nem tiltott a piaci viszonyokhoz való alkalmazkodás, adott piaci magatartások tekintetében mindenképpen vizsgálandó, hogy annak tanúsítása körében felmerült e kölcsönös tudatosság, ennek azonban jele lehet, ha korábban a felek között már volt összejátszás vagy kapcsolatfelvétel.

Az összehangolt magatartás esete, amikor a piaci szereplők összejátszása nem bizonyítható, de a körülményekből következik. Ilyenkor a piacot megvizsgálva, ha nem találunk olyan ésszerű okot, amely a piaci magatartásukra magyarázatul szolgál, úgy az összehangolt magatartás megállapítható, de ez részletes elemzést követel, és csak kivételes esetben állapítható meg. Közvetlen vagy akár közvetett bizonyíték hiányában a GVH az így nem bizonyítható összehangolt magatartást párhuzamos magatartásként fogja értékelni.²¹

A másik fontos fogalmi elem a versenykorlátozó hatás. A Tpv. nyilvánvalóan nem rendeli szankcionálni azokat a megállapodásokat, piaci magatartásokat, melyek nem

¹⁹ 17/2001/89. Vj - Holcim Hungária Cementipari Rt., Breitenburger Auslandbeteiligungs GmbH, CeBeKa Vagyonkezelő Kft.

²⁰ Nagy i.m. 319. o.

²¹ Vj-101/1998. - Philipp Morris Magyarország Kft. és társai.

befolyásolják hátrányosan a piaci versenyt. Ez a követelmény immanens eleme a kartelltilalomnak, mind a Tpv-t.-ben, mind az Európai Unió verseny szabályozásában. Azonban érdemes megjegyezni, hogy mivel objektív tényállásról van szó, nem szükséges a versenyt hátrányosan érintő eredmény bekövetkezése. Elegendő csupán, ha a piaci szereplők magatartásának versenytorzító célja volt, sőt, az is, ha az alkalmas volt a verseny hátrányos befolyásolására. Ez azonban csak a kartell létrejöttének kérdésében releváns, a jogsértés megállapítása esetén a bírságkiszabás természetesen - a Tpv-t. 78. § (3) alapján - az eset összes körülményére tekintettel történik, ilyen lehet a jogsértő vállalkozás piaci helyzete, a magatartás felróhatósága vagy akár a jogsértéssel elért előny mértéke.

A Tpv-t. 11. § alapján szintén tilos a vállalkozások egyesülési jog alapján létrejött szervezetének, köztestületének, egyesülésének és más hasonló szervezetének (a továbbiakban együtt: vállalkozások társulása) a döntése (a továbbiakban együtt: megállapodás), amely a gazdasági verseny megakadályozását, korlátozását vagy torzítását célozza, vagy ilyen hatást fejthet, illetve fejt ki. Ezekre általánosan érvényes, hogy csak akkor lesznek jogellenesek, ha megfelelnek a kartellkritériumoknak. Ez az elkövetési magatartás a Tpv-t.-vel került be a magyar verseny szabályozásba, az indok egyrészt a jogharmonizáció volt, másrészt így már nem csak a szervezet tagjait lehetett egy ilyen döntésért felelősségre vonni, hanem magát a szervezetet is, továbbá nem szükséges minden egyes társulásban részt vevő vállalkozást eljárás alá vonni sem. A vállalkozások társulása által hozott döntést, mint fogalmat tágan kell értelmezni. Ide nem csupán a társulás tagjaira nézve kötelező döntések tartoznak, a formális határozatok mellett ide sorolhatóak a szervezetek által kibocsátott ajánlások, állásfoglalások, továbbá a társulás szabályzata is, ha azt saját maga állapítja meg.²² A döntésnek minősítés fontos feltétele ennek ellenére az, hogy az ténylegesen alkalmas legyen a magatartás befolyásolására.

Ebben a tekintetben a felmerül a társulás és tagjai párhuzamos felelősségének kérdése. Bár a társulás döntése független a tagok felelősségétől, a döntéssel összefüggésben ezek is relevánssá válhatnak: a tagok tevékenyen részt vettek vagy annak végrehajtásával kapcsolatban összehangolt magatartás valósult meg? A társulás és a tagok párhuzamos felelősségét állapított meg a Versenytanács például a Vadászkartell ügyben.²³

IV. Az általános kartelltilalom és a versenyellenesség inherens korlátai

²² Nagy i. m. 335. o.

²³ 89/2003. VJ – versenykorlátozó megállapodás.

Az általános kartelltilalom tartalmát leginkább annak korlátai adják meg. Az egyik korlátot a csekély jelentőségű megállapodások jelentik, melyeket a Tpv. 13-14.§ szabályoz, a másikat pedig az ésszerűségi tesztek.

A csekély jelentőségű megállapodások (ún. bagatellkartellek) jelentéktelen piaci súlyuknál fogva képtelenek arra, hogy adott piacra negatív hatást gyakoroljanak.²⁴ Ennek az engedménynek törvényi feltétele azonban, hogy a megállapodást kötő feleknek és tőlük nem független vállalkozásoknak az együttes piaci részesedése nem haladhatja meg a tíz százalékot. Megállapodás alatt természetesen érteni kell mindhárom elkövetési fajtát, az összehangolt magatartást és a döntést is. Nem minősíthető a megállapodás csekély jelentőségűnek, ha a megállapodás tárgya vételi vagy eladási árak versenytársak közötti közvetlen vagy közvetett meghatározására, vagy a piac versenytársak által történő felosztására vonatkozik, ez a Tpv. 2000. évi módosításával került be a törvényszövegbe. A 10%-ot meg nem haladó részesedésnek a megállapodás időtartama alatt, illetve egy évnél hosszabb megállapodások esetén minden naptári évben teljesülnie kell.

A 2000. évi módosítás lehetőséget teremtett arra is, hogy a GVH az ilyen megállapodások összességében vett hatását is vizsgálja a 13.§ (4) alapján. Ilyen esetekben - amennyiben a verseny torzulása jelentősnek bizonyul (és ténylegesen be is következik eltérően a 11. §-tól) - a GVH megállapíthatja, hogy a megállapodás a tilalom hatálya alá esik, azonban bírságot nem szabhat ki ennek okán.

Az érintett piac pontos meghatározásának igen nagy jelentősége van a bagatellkartellek esetében. Az erre vonatkozó szabályozást a Tpv. 14. § tartalmazza. Az érintett piac az, amely tekintetében a versenykorlátozó, kizáró, illetve torzító hatás jelentkezik. Ennek két összetevője van, az árupiac és a földrajzi piac, a pontos piac-meghatározáshoz pedig a GVH honlapján közzé tette ennek irányadó szempontjait.²⁵

Az inherens korlátok másik csoportját az ésszerűségi tesztek alkotják. Ezek egyike a gazdasági ésszerűségi teszt, mely esetén egy megállapodásra nem vonatkozik a kartelltilalom, ha az nagyobb mértékben mozdítja elő a versenyt, mint amennyiben hátráltatja. A másik kivétel ebben az esetkörben a közérdekű ésszerűségi teszt, melyben - a gazdaságitól eltérően – már nem kizárólag az anti- és pro-kompetitív hatások vehetők figyelembe, hanem bizonyos közérdekű ihletésű szempontok is.²⁶ Sajnálatos módon ebben a vonatkozásban a magyar versenyjogban nem áll rendelkezésre gyakorlat. Az Uniós versenyjogban azonban

²⁴ Mischkolczi Bodnár i. m. 175. o.

²⁵http://www.gvh.hu/data/cms999899/Szakmaifelhaszn%C3%A1ll%C3%B3k_f%C3%BAzi%C3%B3k_piacmehat%C3%A1roz%C3%A1s_2010_09_16.pdf (2017. 09.26.)

²⁶ Nagy i.m. 357. o.

már fellelhetőek közérdekű ésszerűségi teszttel kapcsolatos ügyek, például a Wouters ügy.²⁷ vagy a Meca-Medina és Majcen²⁸ kontra Bizottság ügy.

V. Mentesség az általános kartelltilalom alól

A versenyjog abból a premisszából indul ki, hogy a vállalkozások közti együttműködés káros. A verseny a gazdaság működésének leghatékonyabb mechanizmusa, azonban ez alól is léteznek kivételek, melyeket a versenyjog azzal ismer el, hogy mentességet biztosít az általános kartelltilalom alól. Ilyen esetekben az együttműködés társadalmilag összességében hasznosabb, mint a piaci verseny.

A mentesség jogintézményét el kell határolni az általános kartelltilalom inherens korlátaitól. Az inherens korlátok esetében (különösen a gazdasági ésszerűségi vizsgálatnál) a vizsgálat tárgya a megállapodás anti- és pro-kompetitív hatásai, melynél, ha a pro-kompetitív hatások túlsúlya kerül megállapításra, nem kerül az általános kartelltilalom hatálya alá. Ettől eltérően a mentesség intézményénél az adott megállapodás inkább korlátozza a versenyt, mintsem kiterjeszti, azonban a megállapodás összességében még így is nagyobb társadalmi többletet eredményez, mint a piaci verseny. A mentességnek tehát alapvetően két feltétele van: egy versenykorlátozó megállapodás és egy társadalmi többlet, mely a megállapodás következtében jön létre.²⁹ A mentességnek két fajtáját különböztethetjük meg: egyedi- és csoportmentesség.

Az egyedi mentesség szabályait a Tpv. 17. § tartalmazza. A törvény 4 feltétel teljesülése esetén biztosít a versenyellenes megállapodás számára egyedi mentességet. Az első, hogy a megállapodás valamilyen hatékonysági célt szolgáljon, és ahhoz szükséges legyen, tehát a megállapodás következtében egy kedvezőbb helyzet álljon elő, mint előtte.

Törvény alapján mentesülhet ennek következtében egy megállapodás, ha hozzájárul a termelés vagy a forgalmazás ésszerűbb megszervezéséhez, vagy a műszaki vagy a gazdasági fejlődés előmozdításához, vagy a környezetvédelmi helyzet vagy a versenyképesség javulásához.

A második feltétel, hogy az így keletkező többlet méltányos része a fogyasztókhöz jusson (a „végső üzletfelekhez”), a harmadik feltétel pedig az, hogy a gazdasági verseny korlátozása vagy kizárása a gazdaságilag indokolt közös célok eléréséhez szükséges mértéket nem haladja meg. A megállapodás csak olyan korlátozásokat tartalmazhat, melyek feltétlen

²⁷ C-309/99 J. C. J. Wouters, J. W. Savelbergh and Price Waterhouse Belastingadviseurs BV v Algemene Raad van de Nederlandse Orde van Advcocaten, [2002] ECR I-1577.

²⁸ C-519/04. P. David Meca-Medina, Igor Majcen kontra Bizottság, [2006] EBHT I-6991.

²⁹ Nagy i. m. 428. o.

szükségesek az első feltételként már említett hatékonysági cél elérése érdekében, sőt, ahhoz elengedhetetlenek.

Negyedik feltételként a jogalkotó kiköti, hogy az ilyen megállapodás nem teheti lehetővé az érintett áruk jelentős részével kapcsolatban a verseny kizárását. Bármelyik feltétel hiánya esetén az egyedi mentesség nem biztosított.

Egyedi mentességnél a mérlegelést maguk a vállalkozások végzik (nem kérelemre jár el a GVH), ők döntenek a feltételrendszernek való megfelelésről, hatóság pedig csak kizárólag akkor fog fellépni, ha a megállapodás nem teljesíti a 17. § követelményeit.³⁰

A mentesség másik csoportját a csoportmentességi rendeletek alkotják. A Tpv. 16. § alapján a megállapodások meghatározott csoportjait a Kormány rendeletben mentesítheti a 11. §-ban foglalt tilalom alól. A Kormány a megállapodások csoportos mentesüléséről a törvény 17. §-ában foglalt szempontok figyelembevételével rendelkezhet. A 2000. évi módosítás ezt kiegészítette a 16/A. §-szal. Ennek értelmében a megállapodásra nem vonatkozik a 16. § csoportos mentesülés, ha az és a piacon már jelent lévő korábbi ilyen megállapodások kumulatív hatása következtében a törvény 17. §-ában foglaltak nem teljesülnek. Ebben az esetben a jogsértés megállapítása esetén bírságkiszabásnak viszont nincs helye.

Jelenleg hat darab csoportmentességről szóló kormányrendelet van hatályban:³¹

- 202/2011. (X. 7.) Korm. rendelet a szakosítási megállapodások egyes csoportjainak a versenykorlátozás tilalma alóli mentesítéséről;
- 203/2011. (X. 7.) Korm. rendelet a biztosítási megállapodások egyes csoportjainak a versenykorlátozás tilalma alóli mentesítéséről;
- 204/2011. (X. 7.) Korm. rendelet a gépjármű utópiacra vonatkozó megállapodások egyes csoportjainak a versenykorlátozás tilalma alóli mentesítéséről;
- 205/2011. (X. 7.) Korm. rendelet a vertikális megállapodások egyes csoportjainak a versenykorlátozás tilalma alóli mentesítéséről;
- 206/2011. (X. 7.) Korm. rendelet a kutatási és fejlesztési megállapodások egyes csoportjainak a versenykorlátozás tilalma alóli mentesítéséről;
- 86/1999. (VI. 11.) Korm. rendelet a technológia-átadási megállapodások egyes csoportjainak a versenykorlátozás tilalma alól történő mentesítéséről.

Itt érdemes utalni a bizonyítási terhet illetően a Tpv. 20. §-ára: annak bizonyítása, hogy a megállapodás a tilalom alól a 16. § vagy a 17. § alapján mentesül, azt terheli, aki a mentesülésre hivatkozik. Ez azt jelenti, hogy egyrészt nekik kell bizonyítani (okirattal vagy

³⁰ Darázs i. m. 49. o.

³¹http://www.gvh.hu/jogi_hatter/magyar_piacra_iranyado_szabalyozas/jogszabalyok (2017. 09. 26.)

más megfelelő módon), hogy adott megállapodás jogszerű, illetve a bizonyítás sikertelensége esetén ezt az ő terhükre kell értékelni.

VI. A jogsértés következményei: semmisség és versenybírság

Ha a GVH adott megállapodásra nézve megállapítja, hogy az a versenytörvény 11. §-ának rendelkezéseibe ütközik, akkor annak kettő, igen súlyos következménye lehet. Egyrészt a Tptv. 78. § alapján - anyagi jogi versenysértő cselekmény miatt - bírságot szabhat ki, másrészt a megállapodás semmisségét is kimondja.

A korábbi versenytörvénnyel ellentétben, a jelenlegi versenytörvény alapján nem kötelező a versenyjogi jogsértés megállapítása esetén a pénzbeli marasztalás, erre utal a „szabhat ki” kifejezés is. A GVH általában alkalmazza a bírságot, azonban előfordul, hogy enyhítő körülmények miatt nem, vagy csupán jelképes összegű bírságot állapít meg.

A bírságot - a 78. § (3) alapján - az eset összes körülményére így különösen a jogsérelem súlyára, a jogsértő állapot időtartamára, a jogsértéssel elért előnyre, a jogsértő piaci helyzetére, a magatartás felróhatóságára, az eljárást segítő együttműködő magatartására, a jogsértő magatartás ismételt tanúsítására, gyakoriságára tekintettel kerül megállapításra.

A 78. § (8) egy jelentős engedmény tartalmaz, mely egy 2016. évi módosítással került bele a törvénytövegbe, és 2017. január 15.-től hatályos. A kis- és középvállalkozásokról, fejlődésük támogatásáról szóló 2004. évi XXXIV. törvény szerinti kis- vagy középvállalkozással (a továbbiakban: kis- vagy középvállalkozás) szemben az első esetben előforduló jogsértés esetén - kivéve az Európai Unió jogába való ütközés esetét - bírság kiszabása helyett az eljáró versenytanács figyelmeztetést is alkalmazhat.

Lehetőség van továbbá a bírság elengedésére az engedékenységi intézményének keretében is, melynek oka leginkább a vállalkozások motivációja a versenyjogi hatósággal való együttműködés és a versenyjogi jogsértés feltárása érdekében.

A 78/A. § (1) alapján az eljáró versenytanács a bírság kiszabását mellőzi vagy a bírságot csökkentti annak a vállalkozásnak a tekintetében, amely az e törvényben meghatározott módon feltárja a Gazdasági Versenyhivatalnak a 11. §-ba, illetve az EUMSZ. 101. cikkébe ütköző kartellt vagy a közvetlenül vagy közvetve a vételi vagy az eladási árak rögzítésére irányuló más megállapodást vagy összehangolt magatartást (a továbbiakban a 78/A-78/C. § alkalmazásában: jogsértés) és az abban való részvételét.

A másik következmény a semmisség: az általános kartelltilalomba ütköző, és egyedi vagy csoportmentességben nem részesülő megállapodások - jogszabályba ütköző megállapodás lévén – semmissek. A Tptv. 11. § (3) alapján azokat a jogkövetkezményeket,

amelyeket e törvény az (1) bekezdésben meghatározott tilalom megszegéséhez fűz, együttesen kell alkalmazni a Polgári Törvénykönyvben a jogszabályba ütköző szerződésre előírt jogkövetkezményekkel.

VII. A szabályozást érintő lehetséges jövőbeni változások

A versenyjog területén - így a kartelljog esetében is - az Európai Unió jogharmonizációs törekvései miatt egyre nagyobb hasonlóság figyelhető meg a magyar és az uniós versenyszabályozás között. Véleményem szerint ennek leginkább az lehet az oka, hogy az uniós és nemzetközi kereskedelem folyamatos fejlődése kapcsán mindig újabb problémák, újabb káros kereskedelmi gyakorlatok alakulhatnak ki a piacon, melyre a versenyszabályozásnak mindenképpen reagálnia kell. Ebből a szempontból nagy segítség lehet egy uniós versenyszabályozással összhangban álló magyar versenyszabályozás, mely egyrészt megkönnyíti a jogalkalmazó munkáját (ugyanazon szabályokat alkalmazhatja mind a hazai, mind a határon átnyúló ügyek esetén), másrészt képes lehet megvédeni a hazai gazdaságot az újonnan felmerülő, potenciálisan veszélyes piaci magatartásokkal szemben.

A joggyakorlat is komoly hatással lehet a későbbiekben a szabályozásra, a Gazdasági Versenyhivatal folyamatosan közzéteszi ajánlásait, a versenytanács és a bíróságok versenyjogi ügyekben hozott határozatait, melyek - amennyiben a jogalkotó is szükségesnek találja - meg fognak jelenni a versenyjogi szabályozásban, akár törvény, akár kormányrendelet formájában.

Összességében a versenyjogi jogfejlesztést soha nem szabad elhanyagolni, ahogy változik, fejlődik a gazdaság, úgy kell reagálnia arra a versenyjogi szabályozásnak is. Ezáltal a versenyjogi szabályozás a gazdasági növekedés motorjává válhat, nem pedig annak szükségtelen fékévé.